

Factsheet Pilotstudie Tools4School

April 2014

Tools4School is een gedragsinterventie voor jongeren die vanwege hun gedrag dreigen uit te vallen in het VO en VSO¹. De interventie is gebaseerd op de effectieve cognitieve- en sociale vaardigheidstraining Tools4U, die voor dit doel is aangepast aan de uitvoering in een onderwijssetting.

Tools4School wordt op school uitgevoerd en bestaat uit een cognitieve- en sociale vaardigheidstraining voor de leerling, trainingsbijeenkomsten voor de ouders en een instructie voor docenten. Dit laatste is om de leerling in de klas te ondersteunen bij het generaliseren van de geleerde vaardigheden. Door deze opzet wordt een breed steunsysteem voor de leerling gecreëerd. Tegelijkertijd wordt gewerkt aan het versterken van de relatie tussen ouders, school en leerling. Borging van de resultaten van de training op individueel niveau (versterkte schoolvaardigheden) en op schoolniveau (een meer planmatige aanpak m.b.t. het stimuleren van gewenst gedrag in de klas) behoren tot de interventie, evenals het systematisch verzamelen van data over de resultaten. Tools4School is daardoor een geschikte interventie voor selectieve en geïndiceerde preventie als onderdeel van Schoolwide Positive Behavior Support (SWPBS)².

Tools4School is vanuit het samenwerkingsverband Pi7 ontwikkeld door PI Research, in samenwerking met De Bascule SOz, Onderwijsadvies en HCO. De procesevaluatie van de ontwikkeling en implementatie wordt uitgevoerd door Praktikon.

De pilotstudie

Tussen 2012 en 2016 vindt een pilot plaats waarin Tools4School wordt doorontwikkeld en op een aantal scholen wordt geïmplementeerd.

Onderdeel van de pilot is een onderzoek naar de doelgroep en uitkomsten. In de periode januari - december 2013 hebben 14 leerlingen meegedaan aan het pilotonderzoek, 2 meisjes en 12 jongens, met een gemiddelde leeftijd van 13 jaar (range 12-17 jaar). Ze zijn getraind door vijf trainers en kwamen van zes verschillende scholen. Zeven leerlingen volgden een individuele training en zeven een groepstraining (één groep van drie en één groep van vier leerlingen). In deze factsheet worden de eerste resultaten uit de pilotstudie weergegeven.

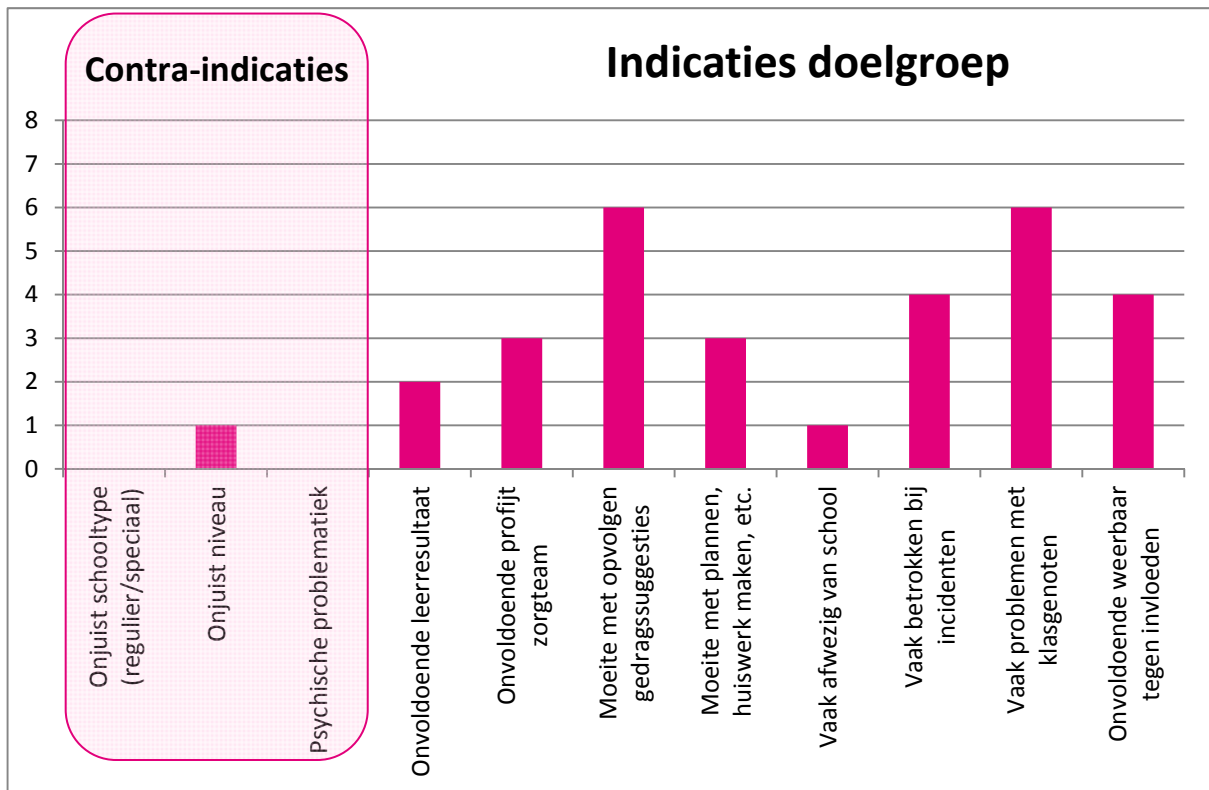
---

¹ Meer informatie over Tools4School is beschikbaar op www.piresearch.nl of bij de projectleider Henriëke van Diest (h.vandiest@piresearch.nl).

² www.swpbs.nl

BESCHRIJVING DOELGROEP

Er zijn acht mogelijke indicaties voor de doelgroep en drie mogelijke contra-indicaties. Van acht leerlingen is hiervoor een doelgroepanalyse-formulier ingevuld. Eén leerling blijkt aan de contra-indicatie 'onjuist niveau' te voldoen. Bij de overige leerlingen zijn geen contra-indicaties geconstateerd. Gemiddeld genomen voldoen de leerlingen aan vier van de acht opgestelde indicatiecriteria (zie Figuur 1).

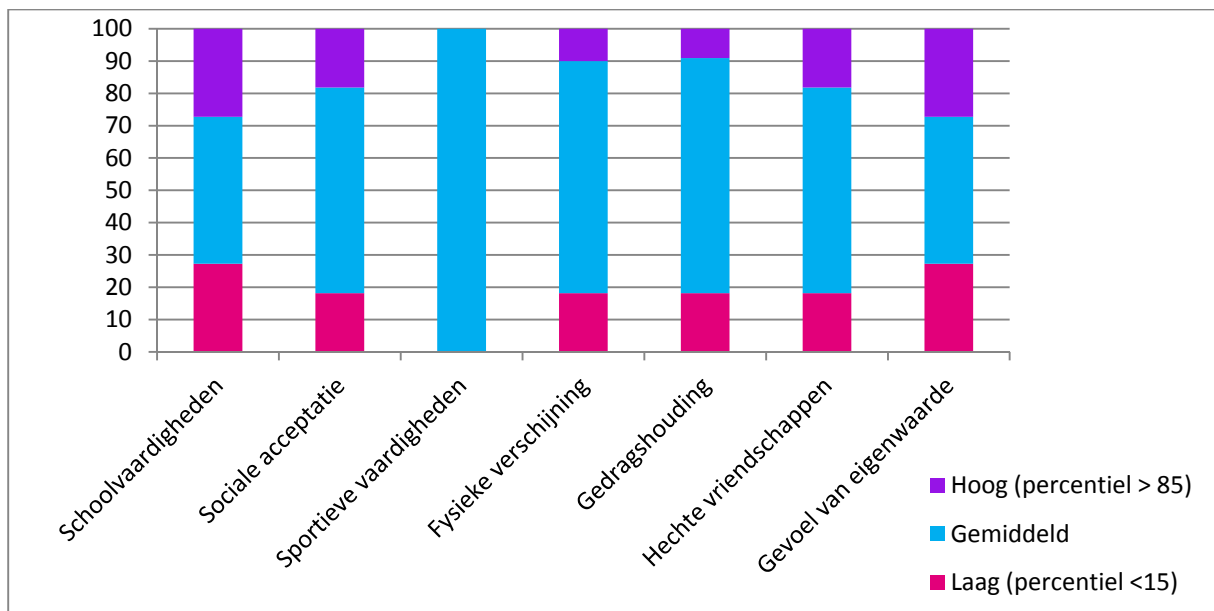
Figuur 1. Contra-indicaties en indicaties doelgroep (N=8 leerlingen).

Vaardigheden van de doelgroep

COMPETENTIEBELEVING (CBSA)

Met de Competentie BelevingsSchaal voor Adolescenten (CBSA) worden verschillende facetten van eigenwaarde en competentiebeleving gemeten; hoe goed de jongeren zelf denken dat ze ergens in zijn. Volgens de richtlijnen van de CBSA zijn zowel hele hoge scores (> 85e percentiel) als hele lage scores (< 15^e percentiel) op de schalen opvallend.

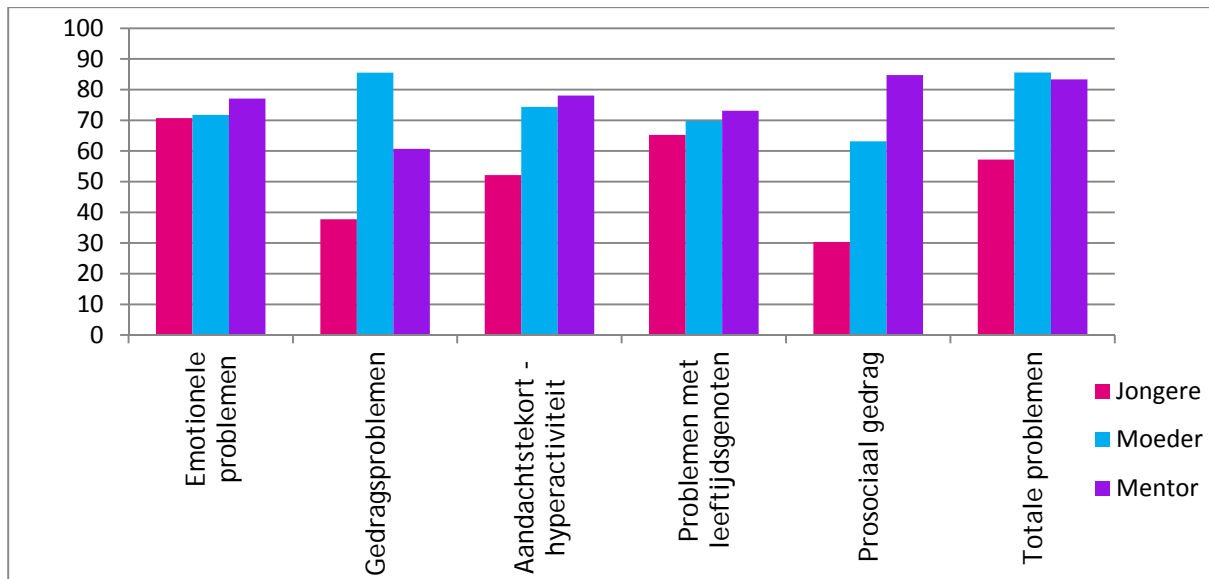
Van 11 leerlingen is een aanvangsmeting van de CBSA. De groep leerlingen als geheel genomen, scoort op alle aspecten van competentiebeleving gemiddeld; zij ervaren geen hele hoge of hele lage competenties bij zichzelf. Kijken we echter op individueel niveau, dan blijken er wel grote verschillen te zijn. In Figuur 2 is te zien dat per schaal ongeveer dezelfde percentages leerlingen afwijken aan de bovengrens (> 85^e percentiel) als aan de ondergrens (< 15^e percentiel). Dat betekent dat de leerlingen allemaal op verschillende gebieden zichzelf als ofwel heel competent, ofwel heel incompetent ervaren. Er is geen algemeen beeld te schetsen van de doelgroep qua competentiebeleving.

Figuur 2. Percentage leerlingen dat zeer laag (percentiel < 15), gemiddeld en heel hoog (percentiel > 85) scoort op de CBSA schalen (N=11).

STERKE EN MOEILIJKE PUNTEN (SDQ)

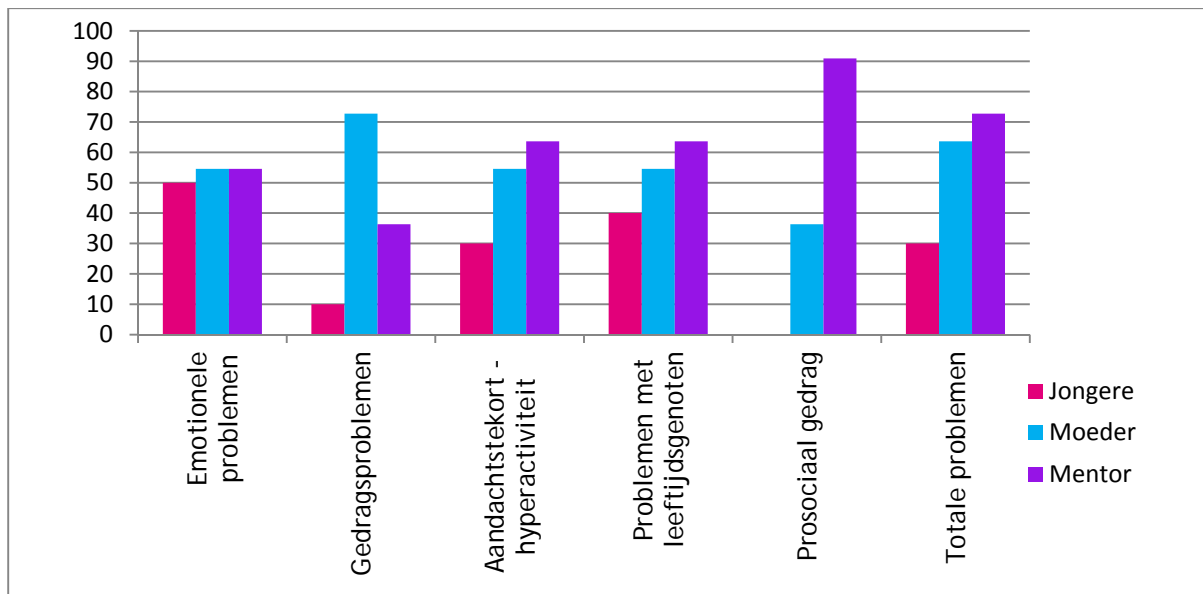
De Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) meet emotionele- en gedragsproblemen bij jongeren. Deze is door de leerlingen zelf, hun ouder (meestal moeder) en mentor van school ingevuld. Van 11 leerlingen is een aanvangsmeting van de SDQ. In Figuur 3 worden de gemiddelde percentielscores van jongeren zelf, moeder en de mentor weergegeven. Scores boven het 85e percentiel geven aan dat de ervaren problemen ernstig zijn. In Figuur 3 is te zien dat moeders de meeste problemen bij hun kind ervaren en dan met name gedragsproblemen. Gemiddeld genomen scoren zij op het 85e percentiel. Dat betekent dat zij de gedragsproblemen van hun kind behoorlijk ernstig vinden.

Figuur 3. Gemiddelde percentielscores SDQ bij aanvang (N jongere = 10; N ouder = 11; N mentor = 11)

Ook bij de SDQ zijn er grote individuele verschillen tussen jongeren. Daarnaast zijn er grote verschillen tussen het aantal problemen dat gerapporteerd wordt door de jongere zelf, door de moeder en door de mentor.

In Figuur 4 is te zien hoeveel procent van de leerlingen een problematische score heeft (percentiel > 85). Zo ervaren mentoren bij bijna alle jongeren ernstige problemen op het gebied van sociaal gedrag, waar jongeren dat helemaal niet zo ervaren en moeders in mindere mate. Ook zien mentoren bij ruim 60% van de jongeren ernstige problemen op het gebied van leeftijdsgenoten en aandachtstekort-hyperactiviteit. Moeders ervaren bij ruim 70% van de jongeren ernstige problemen op het gebied van gedrag, en bij ruim de helft van de jongeren ernstige problemen op het gebied van emoties, aandachtstekort-hyperactiviteit en leeftijdsgenoten. Jongeren zelf ervaren minder vaak ernstige problemen; de helft van de jongeren ervaart ernstige problemen op het gebied van emoties en 40% ervaart ernstige problemen op het gebied van leeftijdsgenoten.

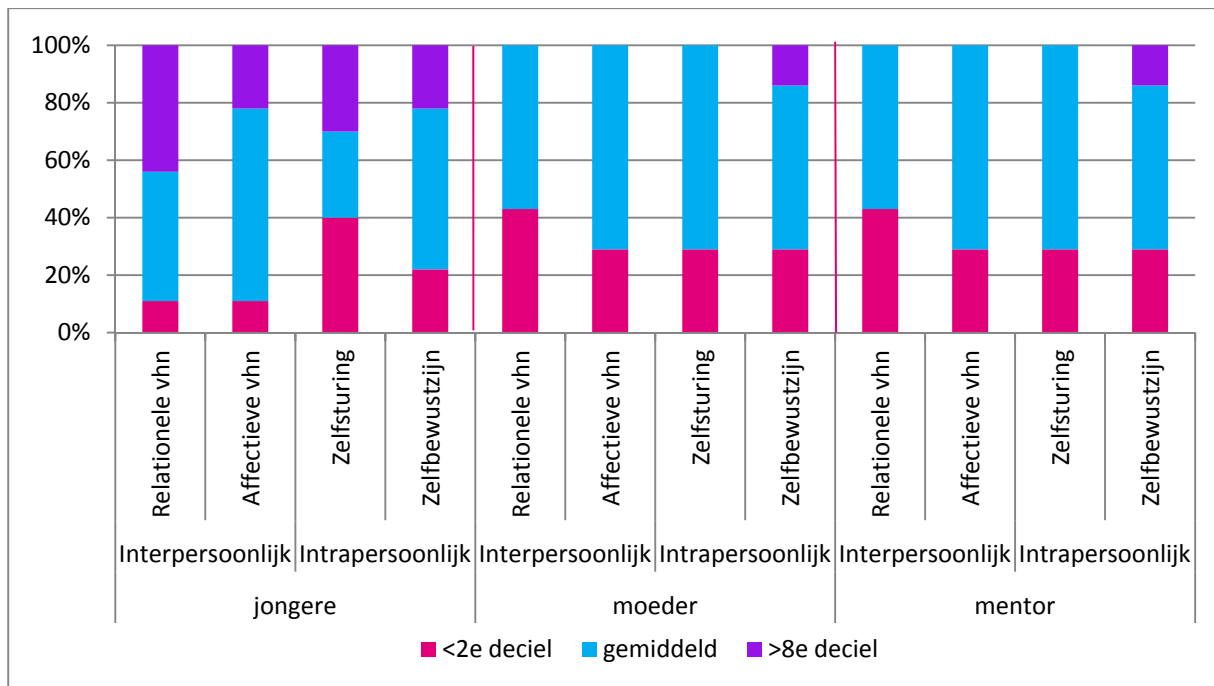
Figuur 4. Percentage jongeren dat problematisch scoort (>85e percentiel) op de subschalen en het totaal van de SDQ, volgens jongeren zelf (N=10) volgens ouders (N=11) en volgens mentoren (N=11).

PSYCHOSOCIALE VAARDIGHEDEN (VPV)

Met de Vragenlijst Psychosociale vaardigheden (VPV) worden psychosociale vaardigheden bij jongeren gemeten; vaardigheden die nodig zijn om als volwassenen zelfstandig en constructief aan de samenleving te kunnen deelnemen. Het gaat om interpersoonlijke vaardigheden (relationele en affectieve vaardigheden) en intrapersonlijke vaardigheden (zelfsturing en zelfbewustzijn). De VPV wordt door de leerlingen zelf, hun ouder (meestal moeder) en mentor ingevuld. Scores op de VPV worden in decielscores³ weergegeven. Scores boven het 8^e en onder het 2^e deciel gelden als problematisch.

Van 10 leerlingen is een aanvangsmeting van de VPV. De groep leerlingen als geheel genomen, scoort op alle aspecten van psychosociale vaardigheden gemiddeld (tussen het 2e en 8e deciel); zowel volgens henzelf als volgens ouders en mentoren. Kijken we echter op individueel niveau, dan blijken er wel verschillen te zijn. In Figuur 5 zijn per schaal steeds de percentages leerlingen te zien die afwijken aan de bovengrens (> 8^e deciel) en aan de ondergrens (< 2^e deciel). Een deel van de leerlingen vindt zichzelf op een aantal gebieden zeer vaardig, zij scoren boven het 8e deciel, wat mogelijk wijst op overschatting van zichzelf. Ook zijn er een aantal leerlingen die zichzelf op enkele gebieden helemaal niet vaardig vinden. Ouders en mentoren rapporteren over het algemeen bij iets meer leerlingen zeer lage scores op psychosociale vaardigheden. Een enkele leerling is volgens ouders en mentoren té zelfbewust.

³ Decielscores komen overeen met percentielscores, de verdeling loopt van 0-10 in plaats van 0-100 (dus deciel 1 betekent een percentielscore van 0-10).

Figuur 5. Percentage problematische scores op de subschalen van de VPV volgens jongeren, ouders en mentoren (N=10).

Wat verder uit de analyses naar voren kwam (niet te herleiden uit Figuur 5) is dat de leerlingen die zijn geselecteerd voor de groepstraining op alle schalen van de VPV hogere scores rapporteerden dan de leerlingen die de individuele training gaan volgen. Bij de scores van ouders en mentoren kwam dit verschil niet zo duidelijk naar voren.

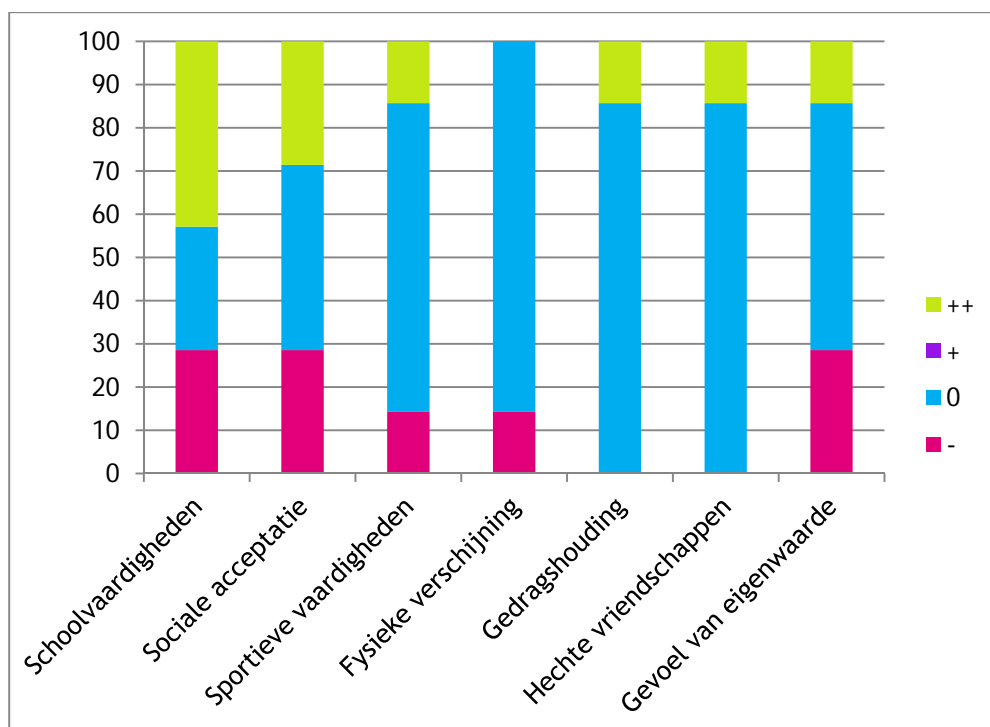
CONCLUSIE VAARDIGHEDEN EN PROBLEEMGEDRAG VAN DE DOELGROEP

Over het algemeen kan gesteld worden dat moeders met name gedragsproblemen ervaren bij hun kinderen, mentoren ervaren vooral problemen op het gebied van prosociaal gedrag. Ten aanzien van competentiebeleving en psychosociale vaardigheden, blijken er grote individuele verschillen tussen de jongeren, waardoor het moeilijk is een algemeen beeld te schetsen van de doelgroep. Verder valt op dat jongeren minder gedrags- en emotionele problemen ervaren dan hun moeders en mentoren. Ook geven ze een hogere inschatting van hun vaardigheden dan hun moeders en mentoren. Het aantal jongeren waarover gerapporteerd wordt is echter gering, dus moeten gegevens met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Eindmeting en verandering ten opzichte van aanvangsmeting

COMPETENTIEBELEVING (CBSA)

De leerlingen waarvan zowel een aanvangs- als een eindmeting is ($N = 7$) geven in het geheel genomen - net als bij de aanvangsmeting - aan gemiddeld te scoren op competentiebeleving. Gaan we echter op individueel niveau kijken, dan zien we net als bij de aanvangsmeting grote individuele verschillen. Zo is in Figuur 6 te zien dat ruim 40% ($N=3$) van de leerlingen significant verbeterd is (++) op het gebied van schoolvaardigheden. Echter, 30% ($N=2$) van de leerlingen is significant achteruit gegaan (-) op dit gebied. Ook op de overige schalen wordt door enkele leerlingen vooruitgang geboekt en door enkele leerlingen achteruitgang. Op de meeste schalen wordt door de meeste leerlingen geen verandering gerapporteerd.

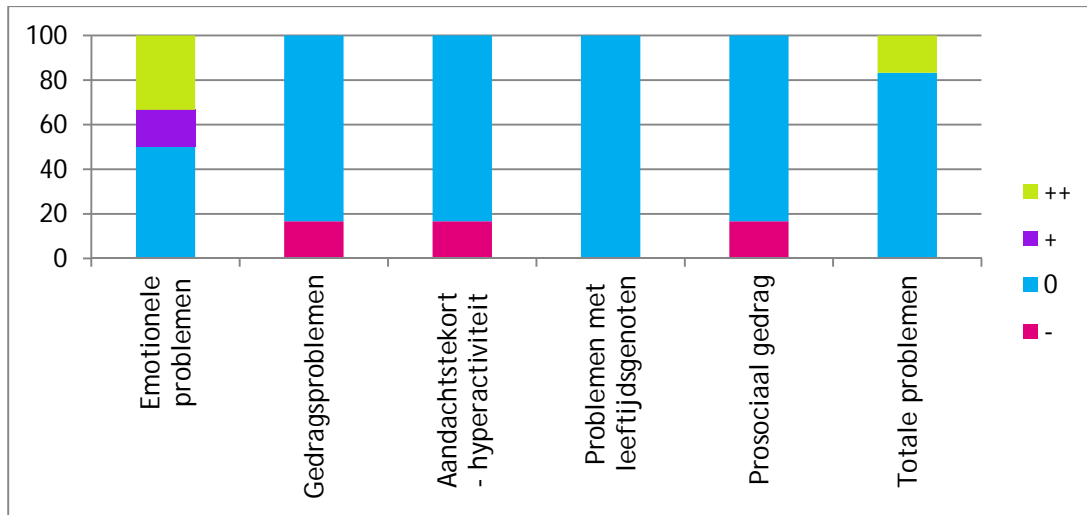

Figuur 6. Percentage jongeren dat op het gebied van competentiebeleving hersteld is (++) , vooruit is gegaan (+), gelijk gebleven (0) of achteruit is gegaan (-) volgens henzelf ($N=7$)

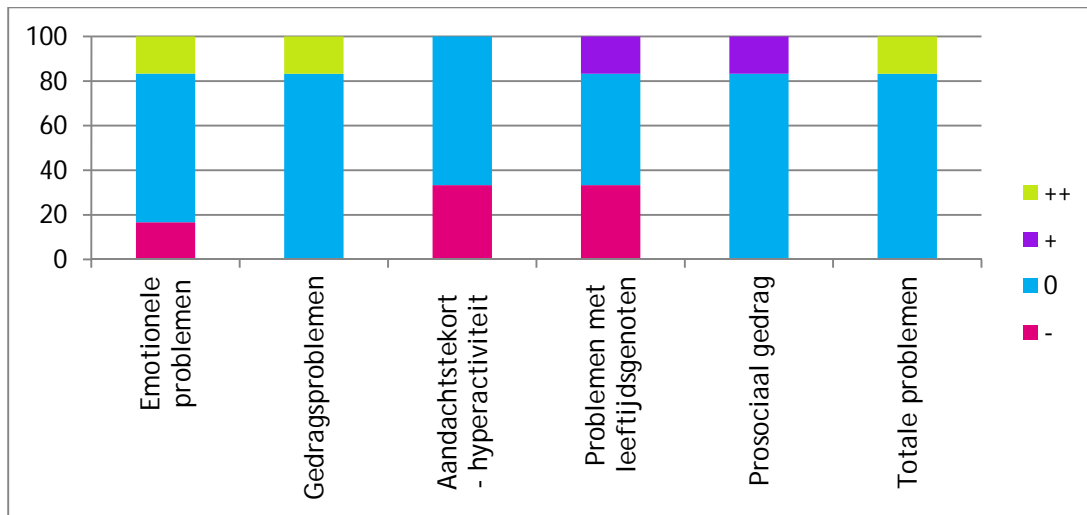
STERKE EN MOEILIJKE PUNTEN (SDQ)

Van zes leerlingen is een aanvangs- en eindmeting van de SDQ. In de Figuren 7, 8 en 9 wordt de individuele vooruitgang op het gebied van gedrags- en emotionele problemen weergegeven volgens jongeren, ouders en mentoren. In deze Figuren worden de percentages leerlingen weergegeven die op de SDQ vooruit zijn gegaan én niet meer in het problematische gebied scoren (++) , vooruit zijn gegaan (+), gelijk zijn gebleven (0) of achteruit zijn gegaan (-).

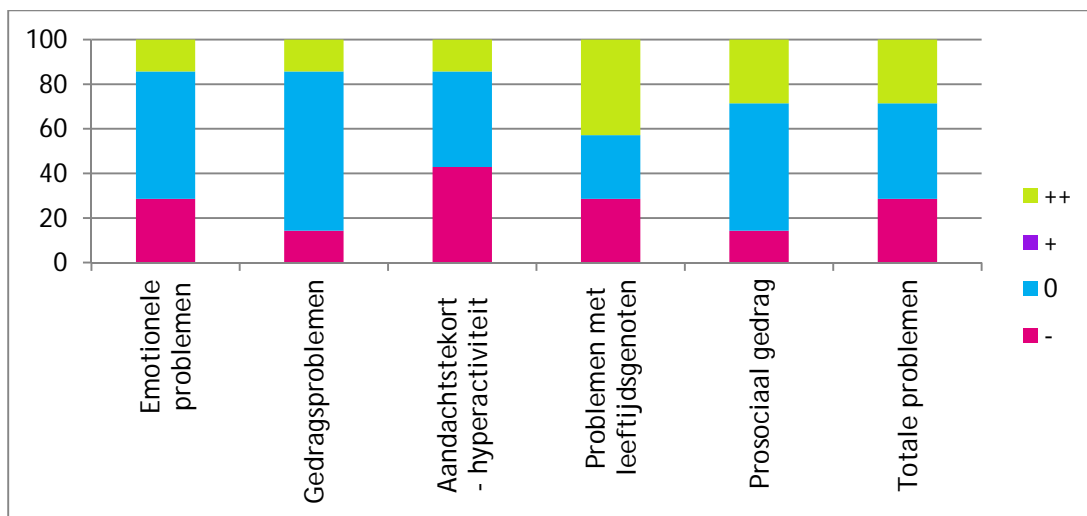
In Figuur 7 is te zien dat 50% ($N = 3$) van de jongeren zelf aangeeft vooruit te zijn gegaan op het gebied van emotionele problemen. Op de overige schalen ervaren de meeste jongeren geen verandering, een enkeling ervaart juist meer problemen dan bij aanvang (-). Ook bij ouders (Figuur 8) en mentoren (Figuur 9) zijn er enkelen die meer en enkelen die minder problemen rapporteren; mentoren rapporteren over het algemeen de meeste verschillen. Zij zien vooral vooruitgang bij leeftijdsgenoten en prosociaal gedrag. Als we naar de totale probleemscore van de SDQ kijken, hebben de meeste jongeren geen significante verandering doorgemaakt.

Figuur 7. Percentage jongeren dat op gebied van gedragsproblemen hersteld is (++) , vooruit is gegaan (+), gelijk gebleven (0) of achteruit is gegaan (-) volgens henzelf (N=6)

Figuur 8. Percentage jongeren dat op gebied van gedragsproblemen hersteld is (++) , vooruit is gegaan (+), gelijk gebleven (0) of achteruit is gegaan (-) volgens moeder (N=6)

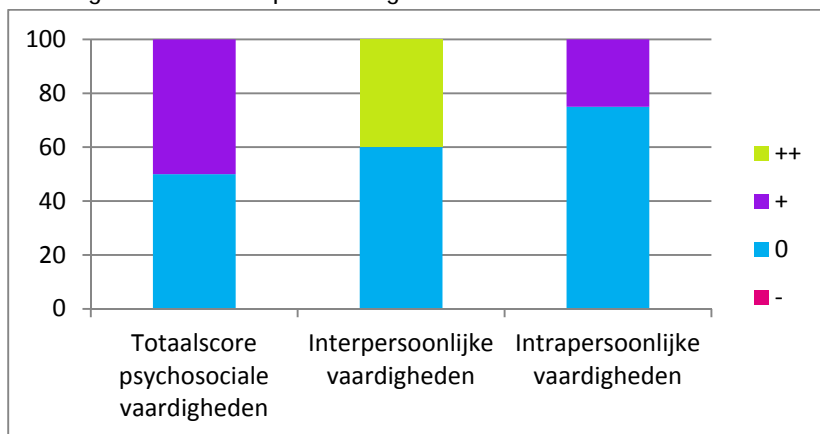

Figuur 9. Percentage jongeren dat op gebied van gedragsproblemen hersteld is (++) , vooruit is gegaan (+), gelijk gebleven (0) of achteruit is gegaan (-) volgens mentor (N=7)

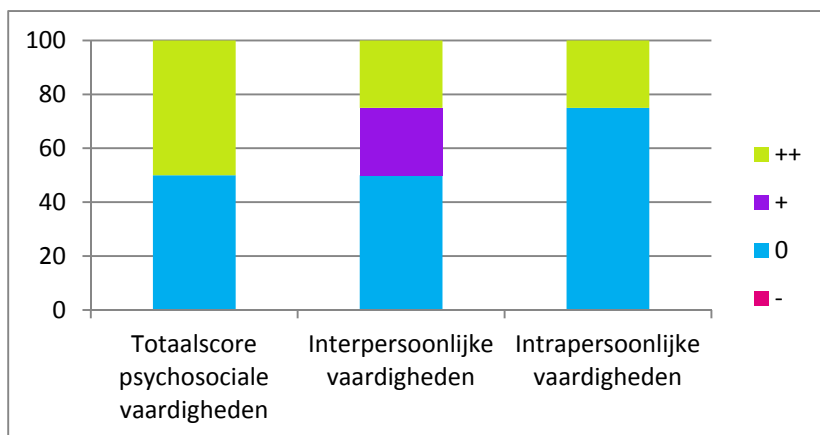

PSYCHOSOCIALE VAARDIGHEDEN (VPV)

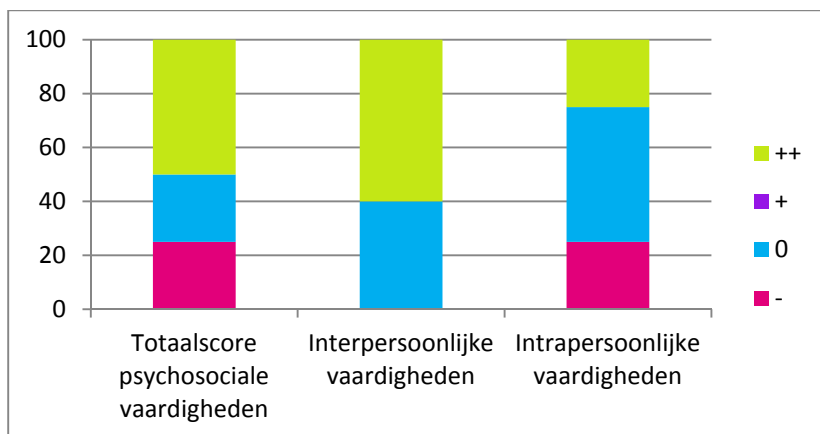
Van vier leerlingen is een aanvangs- en eindmeting van de VPV. In de Figuren 10, 11 en 12 wordt de individuele vooruitgang op interpersoonlijke vaardigheden (relationeel en affectief) en intrapersonlijke vaardigheden (zelfsturing en zelfbewustzijn) weergegeven volgens jongeren, ouders en mentoren. Zo is in Figuur 10 te zien dat de helft van de jongeren rapporteert vooruit te zijn gegaan op psychosociale vaardigheden. In Figuur 11 en 12 is te zien dat mentoren en ouders meer vooruitgang zien dan de jongeren zelf. Dit kan ook komen doordat de jongeren zelf bij aanvang al niet in het probleemgebied scoorden.

Figuur 10. Percentage jongeren dat op gebied van gedragsproblemen hersteld is (++), vooruit is gegaan (+), gelijk gebleven (0) of achteruit is gegaan (-) volgens zichzelf (N=5)

Figuur 11. Percentage jongeren dat op gebied van gedragsproblemen hersteld is (++), vooruit is gegaan (+), gelijk gebleven (0) of achteruit is gegaan (-) volgens moeder (N=5)

Figuur 12. Percentage jongeren dat op gebied van gedragsproblemen hersteld is (++), vooruit is gegaan (+), gelijk gebleven (0) of achteruit is gegaan (-) volgens mentor (N=5)

VERANDERINGEN PER INDIVIDU

In het geheel genomen zijn er nog te weinig gegevens om een helder beeld te geven van de veranderingen die bij jongeren hebben plaatsgevonden gedurende de training. Sommige jongeren, ouders en mentoren geven aan dat er vooruitgang is geboekt op verschillende gebieden. Anderen geven aan dat er geen veranderingen of zelfs verslechtingen hebben plaatsgevonden. Interessant is daarom om per individu te kijken naar de uitkomsten op de verschillende meetinstrumenten en op deze manier een beeld te krijgen van de veranderingen per individu.

In Tabel 1 wordt per leerling, per instrument en informant, weergegeven op welke schalen ze vooruit zijn gegaan én niet meer in het problematische gebied scoren (++) , vooruit zijn gegaan (+) , gelijk zijn gebleven (0) of achteruit zijn gegaan (-). Vervolgens is per leerling een algeheel eindoordeel gegeven ten aanzien van de verandering.

Tabel 1. Overzicht van significante verandering aanvangs- en eindmeting op de SDQ, VPV en CBSA per leerling.

Vragenlijst		SDQ						VPV			CBSA							Eindoordeel	
Schaal		EM	GP	AH	PL	PS	T	inter	intra	T	SV	SA	SP	FY	GH	HV	GE		
Leerling A (Groep)	Jongere	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	-	0	0	0	0	0	-	+ }
	Ouder	0	++	0	+	0	++	0	0	0								+	
	Mentor	0	0	++	++	0	++	++	0	++								+	
Leerling B (Individueel)	Jongere	++	0	-	0	0	0	++	+	+	++	++	0	0	++	0	0	+	+ }
	Ouder	++	0	-	0	0	0	+	0	0								+/-	
	Mentor	0	0	-	++	++	0	++										+	
Leerling C (Groep)	Mentor	++	++	0	0	0	++	++	++	++								+	+
Leerling D (Groep)	Jongere	0	0	0	0	0	0	++	0	+	0	-	0	0	0	0	-	+/-	+/-
Leerling E (Individueel)	Jongere	0	0	0	0	0	0	0			++	0	0	0	0	0	0	+/-	+/- }
	Ouder	0	0	0	-	+	0	0	++	++								+/-	
	Mentor	0	0	0	-	0	0	0	0	0								+/-	
Leerling F (Groep)	Jongere	+	0	0	0	0	0	0	0	0	-	++	0	-	0	0	-	+/-	- }
	Ouder	-	0	0	0	0	0	++	0	++								+/-	
	Mentor	-	0	-	++	-	-	0	-	-								-	
Leerling G (Groep)	Jongere										++	0	++	0	0	0	0	+	- }
	Ouder	0	0	-	0	0	0											+/-	
	Mentor	-	-	-	-	0	-											-	

Betekenis van de scores op de subschalen:

++ = Significant verbeterd én niet meer in probleemgebied; + = significant verbeterd binnen hetzelfde gebied; 0 = geen verandering; - = significant verslechterd binnen hetzelfde gebied; -- = significant verslechterd naar probleemgebied

Betekenis van de afkortingen:

EM = Emotionele problemen; GP = Gedragsproblemen; AH = Aandachtstekort - Hyperactiviteit; PL = Problemen met leeftijdsgenoten; PS = Prosociaal gedrag; T = Totaal

Inter = interpersoonlijke vaardigheden; intra = intrapersoonlijke vaardigheden; T = Totaal

SV = Schoolvaardigheden; SA = Sociale acceptatie; SP = Sportieve vaardigheden; FY = Fysieke verschijning; GH = Gedragshouding; HV = Hechte vriendschappen; GE = Gevoel van eigenwaarde

Berekening eindoordeel:

+ = Er is overwegend en/of vaker (meer dan 2 keer) vooruitgang geboekt op de verschillende subschalen

+/- = Er is even vaak vooruitgang of achteruitgang geboekt op de verschillende subschalen en/of minder dan 2 keer vooruitgang of achteruitgang op één van de subschalen.

- = Er is overwegend en/of vaker (meer dan 2 keer) achteruitgang geboekt op de verschillende subschalen.

N.B. Totaalscores van de SDQ en VPV zijn niet meegenomen in de berekening van het eindoordeel; zij vertonen te grote overlap met de subschalen.

In Tabel 1 is te zien dat er drie leerlingen in het algemeen vooruit zijn gegaan, twee leerlingen laten een incongruent beeld zien; ze zijn op enkele gebieden vooruit gegaan, maar ook op enkele gebieden achteruit gegaan, en bij twee leerlingen zijn overwegend negatieve veranderingen te zien. Eveneens valt ook hier op dat er tussen de verschillende informanten, jongeren, ouders en mentor, weinig overeenstemming is tussen voor- en achteruitgang op de verschillende schalen. Verschillen tussen ouders en mentoren kunnen verklaard worden doordat jongeren in de thuissituatie mogelijk ander gedrag laten zien dan op school.

Tot slot valt op dat de leerlingen steeds veranderingen laten zien op heel verschillende schalen. Dat kan betekenen dat de training steeds inspeelt op de individuele problematiek van de jongeren en mogelijk een brede doelgroep bedient. Om deze hypothese te toetsen, zijn de doelrapportages (verslaglegging van de training) nader bekeken. Hierin worden de doelen geformuleerd en wordt aangegeven in welke mate deze zijn bereikt volgens ouders, jongere, trainer en mentor. Uit deze doelrapportages blijkt inderdaad dat er een grote verscheidenheid aan doelen is gesteld, afgestemd op de individuele problematiek van de jongere. De gestelde doelen zijn niet altijd gericht op het verbeteren van de vaardigheden, maar soms ook op bewustwording en zelfkennis. In dat licht kan een achteruitgang op een vragenlijst soms feitelijk een positieve ontwikkeling zijn omdat de informanten zich dan meer bewust zijn van de problematiek van de jongere. Uit een globale inhoudsanalyse van de doelrapportages blijkt dat de uitkomsten op de vragenlijsten goed overeenkomen en veelal te verklaren zijn vanuit de gestelde en behaalde doelen. Ook de negatieve uitkomsten op de vragenlijsten zijn veelal vanuit de gestelde doelen verklaarbaar en herkenbaar.

CONCLUSIE OVER DE VERANDERING IN VAARDIGHEDEN EN PROBLEEMGEDRAG GEDURENDE DE TRAINING

In het geheel genomen kan gesteld worden dat het moeilijk is om een helder beeld te geven over de veranderingen die bij jongeren hebben plaatsgevonden gedurende de training. Ook wanneer gekeken wordt naar individuele uitkomsten per jongere, is het beeld divers. Een aantal leerlingen zijn over het algemeen vooruitgegaan, enkelen zijn voor- en achteruitgegaan en enkelen zijn achteruitgegaan. Voor de totale groep lijkt er gemiddeld genomen verbetering te zijn op het gebied van interpersoonlijke psychosociale vaardigheden. Het lijkt erop dat de problematiek en de vaardigheden van de aangemelde jongeren heel divers zijn en de uitkomsten ook. Een globale inhoudsanalyse van de trainingsverslagen bevestigt deze hypothese: er is een grote verscheidenheid aan gestelde doelen. De uitkomsten van de vragenlijsten (zowel positief als negatief) zijn veelal te verklaren vanuit de gestelde en gerealiseerde doelen. Tot slot moet niet uit het oog worden verloren dat het om een zeer gering aantal respondenten gaat waarover gerapporteerd wordt. Wanneer er meer jongeren aan de training deelnemen en er meer aanvangs- en eindmetingen beschikbaar zijn, zullen wellicht meer eenduidige resultaten beschreven kunnen worden.